

УДК 316.628:342.78

DOI: 10.31732/2663-2209-2024-73-244-254

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олена Никоненко, Ірина Лимарева

¹Кандидат психологічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри психології, ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”, м. Київ, Україна, e-mail: nikonenkoev@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0794-7905>

²Магістрантка спеціальності «Психологія», ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”, м. Київ, Україна, e-mail: lymarevaio@krok.edu.ua

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE FORMATION OF MOTIVATION FOR ACHIEVEMENTS IN WARTIME

Olena Nykonenko, Iryna Lymareva

¹Ph.D. (Psychology), Professor, Department of Psychology, “KROK” University, Kyiv, Ukraine, e-mail: nikonenkoev@krok.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-0794-7905>

²Master's degree student, specialty "Psychology", “KROK” University, Kyiv, Ukraine, e-mail: lymarevaio@krok.edu.ua

Анотація. У результаті теоретичного дослідження проаналізовано основні теоретичні підходи до вивчення проблеми мотивації досягнень особистості в дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. Виділено вихідне поняття «мотивація», яке покладено в основу визначення базових понять досліджуваного феномену (ціль, потреба, прагнення, мотив, бажання, потяг). Визначено суть поняття мотивації досягнень як стійке прагнення особистості до досягнення очікуваного успіху в своїй діяльності, орієнтації на конкретний результат шляхом мобілізації психічних ресурсів та підвищення активності. Здійснений аналіз основних змістовних та процесуальних теорій мотивації в психологічній науці свідчить про те, що дані теорії є взаємопов'язаними, складають єдину систему знань про мотивацію людської поведінки та можуть застосовуватися у вивченні психологічно-соціальних механізмів формування мотивації досягнень особистості. Проаналізовано основні соціально-психологічні механізми формування мотивації досягнень, до яких можна віднести: рівень домагань особистості, самоефективність, життєстійкість, почуття самоцінності та потреба у самоактуалізації, внутрішні очікування та стимули, соціальні гарантії та система заохочень, рівень соціалізації особистості, професійна спрямованість та перспективи кар'єрного росту, соціокультурне середовище, стиль управління в організації та умови праці. Аналіз соціально-психологічних чинників формування мотивації досягнень в умовах війни в Україні виявив, що мотиваційна сфера українців зазнала перегляду традиційних когнітивних, емоційних та поведінкових моделей, переосмислення життєвих перспектив та стратегій, зміни очікувань на майбутнє. Виявлено зміну мотиваційних орієнтирів в різних сферах життєдіяльності українців в умовах війни, зокрема більш детально акцентовано на психологічно-емоційних та соціальних аспектах формування мотивації досягнень керівників підприємств та власників бізнесу, працівників, вимушено переміщених осіб, військовослужбовців, волонтерів. Доведено важливість розуміння соціально-психологічних чинників формування мотивації досягнень та розробки ефективних стратегій підтримки високого рівня мотивації українців в кризових та стресових ситуаціях.

Ключові слова: мотиваційна сфера особистості; мотивація досягнення; соціально-психологічні чинники мотивації досягнення; кризові стани особистості.

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 18

Abstract. As a result of the theoretical research, the main theoretical approaches to the study of the problem of motivation of personal achievements in the research of foreign and domestic scientists were analyzed. The original concept of "motivation" is highlighted, which is the basis for defining the basic concepts of the studied phenomenon (goal, need, aspiration, motive, desire, urge). The essence of the concept of achievement motivation is determined as a persistent desire of an individual to achieve the expected success in his activity, orientation to a specific result by mobilizing mental resources and increasing activity. The analysis of the main substantive and procedural theories of motivation in psychological science shows that these theories are interconnected, make up a single system of knowledge about the motivation of human behavior and can be used in the study of psychological and social mechanisms of formation of motivation for personal achievements. The analysis of socio-psychological factors of the formation of motivation for achievements in the conditions of war in Ukraine revealed that the motivational sphere of Ukrainians underwent a revision of traditional cognitive, emotional and behavioral models, a rethinking of life perspectives and strategies, and changes in expectations for the future. The change of motivational orientations in various spheres of life activity of

Ukrainians in the conditions of war was revealed, in particular, the psychological, emotional and social aspects of the formation of motivation for the achievements of enterprise managers and business owners, employees, forcibly displaced persons, military personnel, and volunteers were emphasized in more detail. The importance of understanding the socio-psychological factors of the formation of achievement motivation and the development of effective strategies for maintaining a high level of motivation of Ukrainians in crisis and stressful situations is proven.

Keywords: *motivational sphere of personality; achievement motivation; socio-psychological factors of achievement motivation; crisis states of personality.*

Formulas: 0, **pic.:** 1, **table:** 0, **bibl.:** 18

Постановка проблеми. Завдання, розуміння суті, природи, структури, методів вивчення мотиваційної сфери є багатовимірним та потребує застосування комплексного підходу.

Визначення життєвої позиції, відповідальність за прийняття рішень, спрямованість діяльності та активність особистості як суб'єкта соціального життя значною мірою залежать від мотивації досягнень. Проблема мотивації, мотив досягнень виступає загальною, відносно стабільною рисою особистості, яка проявляється прагненням до успіху, бажанням досягти високих результатів. Проте, повномасштабна війна в Україні спричинила тяжкі соціально-психологічні та економічні наслідки для українців, суттєво змінила здатність керувати мотиваційною сферою та адаптувати свої мотиви до стресових умов.

Повномасштабна війна в Україні з РФ спричинила тяжкі наслідки для українців. Не лише емоційні страждання та стресові стани, але й економічні ризики, нестабільність зовнішнього середовища та невизначеність життєвих перспектив має негативний психоемоційний вплив на особистість та її мотиваційну сферу.

Аналіз теоретико-методологічних джерел з досліджуваної проблеми свідчить про те, що на сучасному етапі у психологічній науці нема узагальненого визначення «мотивації досягнень». Тому поглиблене вивчення суті та структури мотивації досягнень особистості, а також обґрунтування чинників, критеріїв, властивостей, умов, засобів, тенденцій змін та індивідуально-типологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери особливо в умовах війни має важливе теоретичне та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномену мотивації

присвячено чимало досліджень, в яких початково визначається мотивація досягнення як стійке прагнення до досягнення очікуваного успіху, орієнтації на конкретний результат шляхом мобілізації психічних ресурсів та підвищення активності. Проблема мотиваційної сфери розкрита у працях зарубіжних та вітчизняних науковців Г. Мюррея, Д. МакКлелланда, Х. Хекхаузена, Дж. Аткинсона, Ф. Герцберга, В. Врума, К. Альдерфера, А. Маслоу, Д. Берлайна, Е. Кірхлера, К. Родлера, Т. Малона, М. Лепера, Е. Десі, Р. Раяна, Д. Адамса, М. Портера, Е. Лоулера, С. Занюка, Л. Фестінгера, А. Бандури, Л. Орбан-Лембрик та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретично дослідити соціально-психологічні чинники мотивації досягнень в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття мотивації досягнень особистості належить до складної структури мотиваційної сфери. У наукових джерелах мотивацію визначають переважно як комплекс чинників психологічного характеру, які детермінують поведінку людини (мотиви, цілі, потреби, прагнення, бажання), як певний стан особистості та як процес, під час якого формується мотив.

В психологічній науці у структурі мотивації дослідники виділяють результативні та процесуальні компоненти на основі яких визначення мотивації можна звести до двох основних типів: внутрішня (інтринсивна) та зовнішня (екстринсивна) мотивація. Внутрішня мотивація описує стан особистості, в якому її дії та зусилля визначаються внутрішніми потребами, інтересами і цінностями. Люди з внутрішньою мотивацією вчиняють відповідно до своїх власних інтересів і

внутрішніх стимулів, незалежно від зовнішніх обставин, мотивацій чи винагород. Зовнішня мотивація – це вплив на поведінку людини обумовлений зовнішніми обставинами та стимулами, такими як визнання, винагорода, похвала, покарання, заборона, санкції та інші стимули, які мають вплив на особисті дії чи рішення, не залежно від внутрішніх особистісних мотивацій.

С. Занюк розглядав внутрішню (процесуальну) мотивацію як сукупність спонукальних чинників, що визначають активність дорослої людини. Він виокремив наступні ключові елементи: мотиваційні стимули, потреби, ситуативні фактори та складні ситуації, які визначають поведінку людини.

Л. Орбан-Лембрик – як сукупність психологічних чинників (система мотивів), які визначають початок, спрямованість і активність поведінки та вчинків людини (Орбан-Лембрик, 2003).

Д. Берлайном була розроблена складна система мотивацій, відповідно до якої реакції організму визначаються його потребами, однак сама потреба в цій системі пов'язана з можливим порушенням основних структур, що робить його теорію фізіологічно орієнтованою (Berlyne, 1963).

Х. Хекхаузен розглядає мотивацію як низку процесів та явищ, які можна звести до того, що особистість обирає свою поведінку на основі очікуваних наслідків і керує нею в контексті її спрямування та витрати енергії (Heckhausen, Brunstein, 2018).

Е. Кірхлер та К. Родлер розглядають готовність індивіда прикладати значні зусилля досягнення цілей організації, але за умови, що ці зусилля сприяють задоволенню його потреб (Heckhausen, Brunstein, 2018).

Т. Малон і М. Лепер визначили поняття мотивації як активність, яку індивід здійснює без впливу зовнішніх чинників. Мотивована активність – це діяльність, до якої особа звертається виключно з метою внутрішньої мотивації, такої як інтерес чи задоволення, які

супроводжують цю діяльність (Malone, Lepper, 1987).

Основні теорії мотивації виникли на основі результатів психологічних досліджень і включають в себе змістовні та процесуальні теорії. Змістовні теорії мотивації фокусуються на внутрішніх аспектах мотивації, таких як особистісні цінності, потреби, переконання та інші фактори, що формують бажання та направленість поведінки. Процесуальні (процесні) теорії ґрунтуються на аспектах людської поведінки, враховуючи їх сприйняття, пізнання та набутий досвід, тобто на когнітивних процесах, пов'язаних з мотивацією.

Мотивація досягнень характеризується потребою особистості в досягненні успіху у певних видах діяльності. Згідно з дослідженнями Д. Аткинсона, Д. Макклелланда, Х. Хекхаузена, виділяють два типи мотивації досягнень: мотивацію до успіху та мотивацію уникнення невдач, які можна вважати одними з основних чинників у формуванні психологічних механізмів мотивації досягнень особистості (Atkinson, 1964).

Мотивація досягнення успіху – це діяльність особистості, спрямована на активність, націленість на результат, здатність до ризику, тоді як мотивація уникнення невдачі передбачає боязнь зробити помилку, пасивність, страх невдач та ризику, уникнення людиною прийняття відповідальних рішень (Меленчук, Лесніченко, 2022).

Більшість людей, мотивованих досягати успіху або уникати невдачі, мають різні підходи до інтерпретації своїх особистих досягнень та невдач. Суб'єкти, які прагнуть до успіху, зазвичай пояснюють власні досягнення згідно своїх внутрішніх характеристик, таких як старанність, наполегливість та здібності, тоді як невдачі пояснюють як випадкові або зовнішні обставини. З іншого боку, ті, хто уникають невдачі, часто пояснюють свій успіх зовнішніми факторами, такими як удача чи легкість завдання. Люди, які мають сильну мотивацію уникнути невдачі, зазвичай

недооцінюють свій потенціал, оскільки поразки можуть погіршити їх настрій та знизити самооцінку (Бех, 2011).

Особи, які спрямовані на досягнення позитивних результатів у діяльності, зазвичай можуть більш об'єктивно оцінити свої здібності, досягнення та невдачі. Мотивовані на успіх люди здебільшого обирають напрямки діяльності та спеціальності, які максимально відповідають їхнім знанням, вмінням і навикам. Серед чинників, що впливають на очікування успіху, важливе місце займає оцінка власних здібностей, яка формується на основі минулого досвіду досягнення успіхів та отримання невдач, а також суб'єктивна складність завдання (оцінка сприятливості ситуації). Коли людина усвідомлює, що вона має здібності, які сприяють успіху, це позитивно впливає на її самооцінку та впевненість у власній успішності.

Успішні та мотивовані особи виявляють значну старанність у досягненні своєї мети та віддають перевагу завданням середньої та дещо вищої складності. У випадку невдачі зацікавленість до вирішення проблеми у вмотивованих на успіх людей зростає, причому після невдалих спроб часто досягають вищих результатів. Проте ті особи, які спочатку були підготовлені до можливих невдач, насправді досягають більш кращих результатів тільки після досягнення успіху. Довгострокова мета може заохочувати до діяльності людину, яка має сильну мотивацію досягати успіху, на відміну від осіб з вираженою мотивацією уникнення невдачі.

Основна мета суб'єктів, чия мотивація спрямована на уникнення невдач, це – уникнути помилки, а не досягнути успішного результату. У випадку, коли в кожній ситуації людина відчуває необхідність діяти з метою уникнення невдачі, особливо там, де інші люди спостерігають та оцінюють результати її дій, це вказує на мотивацію до уникнення невдачі. Людина, яка відчуває початкову мотивацію до уникнення невдачі, часто висловлює сумнів у собі,

вагається щодо успішності результату та уникає критики. Під час вирішення певних завдань, особливо тих, де можлива невдача, така людина зазвичай переживає негативні емоції та не відчуває задоволення від діяльності. Особи, які фокусуються на невдачах, часто виявляють відсутність професійної самоідентифікації та мають проблеми з самооцінкою (яка може бути як знижена, так і завищена) та нереалістичними очікуваннями. Зазвичай вони обирають або занадто прості, або надміру складні типи занять та не приділяють увагу своїм наявним здібностям.

Д. МакКлелланд вважав, що рівень мотивації досягнень особистості зумовлений характером соціалізації та залежить від зовнішніх чинників, таких як умови виховання в благополучному середовищі та формування даного типу мотивації батьками. Він також, пояснюючи психологічні умови формування мотивації досягнень, визначив основні чинники: наявність синдрому досягнення (переважання мотивації до успіху над прагненням уникнути невдач); самоаналіз; соціальна підтримка; вміння та бажання ставити перед собою і досягати високі, але реальні цілі (McClelland, 2010).

Самооцінка та рівень домагань особистості є важливими психологічними елементами у механізмі формування мотивації досягнень. Існує розбіжність між рівнем домагань та реальними можливостями задоволення потреб, що активізує діяльну сферу особистості та є важливим етапом у формуванні мотивації досягнень особистості. Практичний досвід також свідчить, що досягнення успішних результатів підштовхують до постановки більш високих цілей, тоді як невдачі змушують знизити рівень домагань. Ступінь індивідуальних домагань формується під впливом певних чинників, таких як рівень самооцінки, досвід успіхів та невдач у досягненні своїх цілей, рівень внутрішньої усвідомленості соціальної ролі.

У професійній діяльності мотивація досягнень формується під впливом

внутрішніх та зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників належать система потреб і цінностей, рівень інтелекту, моральні якості особистості, емоційний стан, життєстійкість, ступінь задоволення, до зовнішніх – умови виконання діяльності, тобто сам процес діяльності, зміни в суспільстві, взаємодія в колективі. Внутрішньо мотивована професійна діяльність викликана внутрішнім інтересом і задоволенням від самого процесу виконання, станом психологічного благополуччя особистості; зовнішньо мотивована діяльність, натомість, обумовлена зовнішніми факторами, такими як нагороди, покарання, оплата праці та інші стимули, які можуть бути позитивними чи негативними.

Життєстійкість є опосередкованим чинником впливу на механізм формування мотивації досягнень та базується на усвідомленні особистих ресурсів. Ефективність адаптації та рівень життєстійкості особистості не залежить виключно від умов ситуації, а швидше від наявності та використання особистих ресурсів, а також від адекватності та результативності використаних стратегій, оскільки здатність до адаптації є результатом набутих навичок та вродженої здібності до виживання (Страмоусова, Сингаївська, 2023). Життєстійкість позитивно впливає на відчуття психологічного комфорту, сприяє підвищенню самооцінки, стимулює бажання встановлювати цілі для особистісного розвитку і реалізації свого потенціалу, що в свою чергу підтримує мотивацію досягнень на високому рівні та мотивує до професійного зростання.

При задоволенні базових психологічних потреб у автономності, компетентності та створенні значимих стосунків, мотивація діяльності стає внутрішньою. Протилежно, якщо ці потреби залишаються незадоволеними, особа відчуває себе контрольованою, не розуміє своєї компетентності та не має значущих зв'язків з іншими, тоді мотивація діяльності перетворюється на зовнішню. Ефективним методом підтримки мотивації

досягнень на високому рівні є підтримка внутрішнього прагнення шляхом використання належної зовнішньої або внутрішньої мотивації.

Важливою складовою у механізмі формування мотивації досягнень є самоефективність, яка визначається рівнем переконаності людини у своїй здатності успішно виконувати потрібні дії та досягати поставлених цілей.

А. Бандура зазначав, що самоефективність – це переконання особистості у своїй здатності досягти успіху в конкретній діяльності, що є суб'єктивною оцінкою власної компетентності виконувати завдання та досягати мети. Термін "самоефективність", використаний у рамках соціальної теорії навчання, описує впевненість особи у своїй здатності діяти і вести себе таким чином, який призведе до досягнення бажаних результатів. Ці переконання можуть відноситися як до конкретних видів поведінки, так і до загального потенціалу успіху, тобто здатності до виконання складних дій або подолання труднощів у різних аспектах життя. Самоефективність передбачає усвідомлену здатність бути ефективним, керувати своїми діями та долати перешкоди (Bandura, 1982).

Уявлення про самоефективність функціонують як важлива сукупність чинників, які впливають на мотивацію, емоційну сферу та поведінку людини. На рівні поведінки, особа може уникати ситуацій, які вона вважає важкими або які викликають страх, і навпаки, проявляти активність і наполегливість, коли вона вірить у свою здатність до успіху. На рівні емоцій, самоефективність запобігає виникненню тривоги, депресії та відчуття безпорадності; вона може стимулювати мотивацію до активної діяльності, особливо в складних ситуаціях. На рівні мислення, самоефективність активізує когнітивні процеси пошуку і аналізу варіантів реагування, що сприяє оптимальним рішенням та підтримує інтенсивність діяльності. Оптимістичні або песимістичні очікування щодо розвитку подій також залежать від рівня

самоефективності. Відомо, що самоефективність сприяє мобілізації ресурсів, наполегливості в подоланні перешкод та швидкому відновленню після невдач.

Загалом, серед основних показників, які визначають сформованість мотивації досягнення особистості, можна виділити наступні твердження:

1. Процес формування мотивації полягає у зміні ступеня її цілісності від меншого до більшого.

2. Діалектичний характер процесу формування мотивації виявляється в умовах постійних змін та взаємозв'язків між різними чинниками.

3. Виділення рівнів формування мотивації досягнень є неможливим за межами діяльності, суб'єктів та предметів цієї діяльності.

4. Мотивація досягнення успіху на кожному з рівнів формування є частиною загальної структури мотивації особистості та має на меті розвиток навичок досягнень.

5. Розвиток мотивації досягнення успіху супроводжується емоційною складовою.

Українці в умовах війни можуть стикатися з проблемами, які полягають у відчутті втрати сенсу в житті. Це є не лише зовнішньою проблемою, але й внутрішньою перешкодою, яку потрібно подолати для відновлення мотивації в умовах невизначеності (Мащак, 2022). У період повномасштабних військових дій багато людей відчувають, ніби вони втрачають контакт з реальністю і все частіше розмірковують про те, як буде складатися їхнє майбутнє. Ті, хто зосереджуються виключно на планах після війни, можуть страждати від синдрому відкладеного життя, їх постійно турбує минуле та майбутнє, і вони не можуть повноцінно насолоджуватися життям теперішньому часі (Клевака, Горбенко, 2022).

Першочерговою метою людини в кризових умовах є самозбереження, тобто збереження свого психічного здоров'я, матеріальних та соціальних благ. Керівники малого та середнього бізнесу

також змушені адаптуватися до умов війни та змінювати стратегії ухвалення рішень, які б сприяли збереженню професійної діяльності, матеріальних активів, робочих місць, джерел доходів. Досвід у професійній діяльності при прийнятті рішень керівниками під час військового стану залежить від особистісного пристосування до кризових умов, що потребує значних внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Мотивація досягнень власників бізнесу залежить від можливості самостійно планувати та досягати успіхів, що також впливає на їхній стиль прийняття рішень (Никоненко, Шевченко, 2023).

Превалюючий над залежно-уникаючим стилем спонтанний стиль прийняття рішень керівниками бізнесу в умовах війни в Україні підтверджує, що представники українського бізнесу відзначаються самостійністю у прийнятті рішень, здатністю розв'язувати важливі життєві та професійні питання без звернення до порад або підтримки інших осіб (Сингаївська, Гура, 2023). Досвід ведення бізнесу в умовах військового стану свідчить, що багато представників українського бізнесу, маючи високий рівень мотивації досягнень, не лише успішно адаптувалися, але й підвищили свої досягнення, використовуючи кризову ситуацію як стимул для розвитку і зростання.

Психічне здоров'я та стійка мотивація досягнень персоналу умовах війни виявляється у здатності справлятися з щоденними стресами війни, будувати позитивні взаємини з оточуючими, ефективно виконувати свої обов'язки та приносити користь своїй організації та суспільству, розкривати свій потенціал та досягати успіхів (Карамушка, 2022).

Умови війни спричиняють суттєві зміни у професійній мотивації працівників, такі як страх втрати роботи, відчуття вигорання, безпорадність чи стрес в умовах невизначеності. Різне переживання нестабільної ситуації може призвести до додаткових проблем, таких як збільшення напруженості в колективі, роздратування та конфліктів. В таких умовах особливо

важливо, щоб керівник взяв на себе більшу відповідальність за підтримку балансу в колективі та формування позитивного мотиваційного клімату (Когут, 2022).

Для формування сприятливого мотиваційного клімату керівникам доцільно користуватися адаптивними планами та ситуаційним управлінням. Але якщо переважають слабкі сторони у мотивації досягнень персоналу, подолати загрози макросередовища стає складним завданням. У цьому випадку менеджерам необхідно переглянути організаційну структуру, застосовувати гнучкі функціональні та ситуаційні методи управління, а також розробити й впровадити ефективну систему мотивації досягнень.

Умови військового конфлікту в Україні, безперечно, створюють складні виклики для тих, хто вимушений покинути свої домівки та переселитися у безпечніші регіони. Значна частина вимушено переміщених осіб відчуває сильні емоційні стреси, особливо внаслідок втрат, спричинених війною та зменшенням можливості досягти життєвих цілей, переживають зміни та переосмислення базових цінностей, відчувають хронічну рольову напругу, страх, підвищену агресивність або байдужість до постійної небезпеки.

Можна виділити наступні передумови, які впливають на успішну адаптацію та подальше формування високого рівня мотивації досягнень вимушених переселенців:

1. Соціально-економічне становище, що включає в себе повагу та захист з боку оточуючих, надію на повернення на попереднє місце проживання тощо.

2. Матеріальне благополуччя (наявність матеріальних благ та фінансової допомоги).

3. Перспективи самореалізації, які передбачають прийняття нових соціально-економічних умов, наявність професійних можливостей та майбутніх планів тощо.

4. Належність до нової соціальної групи, що включає в себе співробітництво,

підтримку та взаємодопомогу в період адаптації.

5. Стабільність ситуації (відчуття безпеки, надійність, спокійне життя та умовна стабільність).

Мотивація вимушених переселенців долати труднощі зазвичай виявляється на високому рівні і визначає ефективність психологічної допомоги. У зв'язку з цим важлива психологічна робота з вимушеними переселенцями для покращення їх соціально-психологічної адаптації, підвищення рівня толерантності та розвитку соціальних навичок.

Окремої уваги потребує вивчення соціально-психологічних чинників формування мотивації українських військових в умовах війни в контексті визначення власного ресурсу, формування системи смислів, постановки цілей і разом з цим визначення перспектив в самореалізації та професійні напрямки розвитку у післявоєнний час.

Діяльність військовослужбовців має свої певні специфічні соціально-психологічні особливості, а саме: важливе значення соціальної та державної діяльності; висока фізична, емоційна та інтелектуальна напруга; строга субординація, регламентація та правове регулювання взаємодії між її учасниками; виконання обов'язків в складних погодних умовах, різних часових інтервалах з ризиком для життя; високий рівень колективності діяльності; часта зміна видів діяльності та дій, що може бути зумовлено різними умовами під час виконання завдань тощо.

Військовослужбовці із зовнішньою мотивацією часто не відчувають задоволення від подолання труднощів у виконанні службових обов'язків, тому вони віддають перевагу простішим завданням і здійснюють лише необхідний мінімум для отримання грошової винагороди. Відсутність внутрішнього стимулу призводить до збільшення напруженості, тривожності та спонтанності, що перешкоджає вияву творчості і креативності у діяльності, в той час як наявність внутрішніх стимулів сприяє

розкриттю потенціалу, оригінальності та збільшенню креативності та творчості.

Аналіз мотиваційно-ціннісних аспектів у сфері прагнень та бачення перспектив власного життя свідчить, що військовослужбовці в однаковій мірі орієнтовані як на процес, так і на результат діяльності. Воїни, які акцентують увагу на процесі, намагаються зберігати позитивне ставлення до життя, проте може знижуватися ефективність результату діяльності, а також рівень комунікативних та організаторських здібностей.

При орієнтації на досягнення результатів в діяльності зростає мотивація до успіху. Висока мотивація до перемоги є визначальною в характеристиці особистості воїна і є пов'язана з вимогами професійної діяльності. Прослідковується тісний взаємозв'язок між мотивацією до досягнення успіху та лідерськими якостями, що забезпечує націленість на самореалізацію та баченням сприятливих перспектив в житті у в майбутньому.

В умовах повномасштабної війни активність волонтерів стала значущим прикладом мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів громадянського суспільства для розв'язання нагальних проблем соціально-економічного, безпекового, соціально-психологічного характеру в критичних ситуаціях та надзвичайних обставинах.

Волонтери, які мають внутрішню потребу в досягненні, можуть виявляти велику мотивацію досягнень, яка залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників. Першочерговим чинником мотивації волонтерів є їхнє бажання та діяльність, спрямована на наближення перемоги. Внутрішніми чинниками, які впливають на мотивацію досягнень волонтерів, є особиста ініціатива, внутрішні мотиви, прагнення і ентузіазм допомагати, бажання бути корисним, ресурсність, власні життєві цінності, самоактуалізація, емпатія до військових та їхніх сімей. Зовнішні чинники включають можливість отримання допомоги від громадської організації, психологічна підтримка, наявність активної волонтерської спільноти, різноманітність

способів залучення до громадської організації як онлайн, так і оф-лайн, зміна напрямів допомоги групам населення з початком війни.

Захоплення досягненням може служити стимулом для волонтерів у важких умовах, спонукаючи їх до саморозвитку, до досягнення кращих результатів, коли вони сприймають виклики як можливості для вдосконалення та успіху. Умови війни призводять до обмеження можливостей комунікації, що може негативно вплинути на мотивацію волонтерів, тому важливо розробляти ефективну систему зв'язку та співпраці, яка дозволить максимально використовувати потенціал волонтерів та координувати їхню діяльність (Єременко, Безрукова, 2023).

Загалом, провідним чинником мотивації досягнення в умовах війни є подолання кризових станів особистості, викликаних ситуацією невизначеності та дестабілізації внаслідок воєнних дій.

Висновки. Мотивацію досягнень можна визначити як прагнення до вдосконалення виконання діяльності, спрямованої на досягнення певного результату, до якого можна застосувати критерій успіху. Зазвичай це означає прагнення досягти найкращих можливих результатів у сфері, яка є важливою для людини. Бажання людини досягати високих результатів та реалізовувати свій потенціал і здібності стимулюється мотивацією досягнень.

У формуванні мотивації досягнень важливо враховувати чинники успіху та невдачі, такі як: власні здібності, складність завдання, докладені зусилля та удача. Якщо особистість має сильний інтерес до досягнень, то ймовірно, вона не буде уникати ризиків невдачі і, навпаки, якщо вона орієнтується на уникнення невдачі, її мотивація досягнень може бути низькою.

У процесі теоретичного дослідження психологічних механізмів формування мотивації досягнень виявлено, що цей процес комплексний і включає в себе різноманітні аспекти психічного життя людини. Одним з ключових чинників є внутрішня мотивація, яка виникає з

особистих цінностей, цілей і інтересів. Разом з тим, зовнішня мотивація також грає значущу роль, особливо в контексті соціального впливу та підтримки. Формування мотивації досягнень може бути спричинене психологічними механізмами, такими як саморегуляція, самосвідомість, внутрішня впевненість, рівень домагань, віра у власні можливості. До соціальних механізмів належать соціальні гарантії та система заохочень, рівень соціалізації особистості, професійна спрямованість та перспективи кар'єрного росту, стиль управління в організації та умови праці, соціокультурне середовище.

Варто зазначити, що питання мотивації особистості під час війни є новим та недостатньо вивченим у психологічній науці. Війна, безперечно, впливає не лише на фізичний та психологічний стан людини, її внутрішній потенціал, надає нові сенси її життю. Проте українці не лише навчилися виживати в стані війни, а й значна частина населення України отримала нові стійкі мотиваційні орієнтири.

Література:

1. Бех, І. Д. (2011) Я як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. № 3. 72 с.
2. Карамушка, Л. (2022) Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: основні вияви та ресурси. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 3(67), 124–133. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-124-133>
3. Клевака, Л. П., Горбенко, Ю. Л. (2022) Синдром відкладеного життя у стресових умовах війни. Психолого-педагогічні координати розвитку особистості: зб. наук. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. Національний університет імені Юрія Кондратюка (Полтава, 2-3 червня 2022 р.). Полтава. 105–109.
4. Когут, І. В. (2022) Аналіз факторів мотивації, які впливають на команди в інноваційних проєктах під час кризи та війни. *Економіка та суспільство*. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1456/1401>
5. Мащак, С. (2022) Криза особистості в умовах війни: теорія і рефлексія досвіду. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення досвідом», присвяченої Всесвітньому дню психічного здоров'я та Дню Захисників та Захисниць України (Львів, 14–15 жовтня 2022 р.). Львів. 94 с.
6. Меленчук, Н. І., Лесніченко, Т. Ю. (2022) Прояви самооцінки особистості у осіб з різною мотивацією досягнення. Диференціальний підхід у дослідженні професійного самоздійснення особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24–25 березня. 46–54.
7. Никоненко, О., Шевченко, А. (2023) Практичні аспекти зміцнення психологічного благополуччя підприємців в умовах війни. *Вчені записки Університету "КРОК"*. № 3(71). 159–168.
8. Орбан-Лембрик, Л. Е. (2003) Психологія управління : посібник. Київ : Академвидав, 568 с.
9. Сингаївська, І., Гура, Г. (2023) Психологічні особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в ситуації невизначеності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2–3 (29), С. 95–111.
10. Страмоусова, І. Є., Сингаївська, І. В. (2023) Теоретичний аналіз проблеми життєстійкості особистості. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції Університет "КРОК" (Київ, 7 грудня 2023 р.). Київ: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1760>.
11. Єременко, А., Безрукова, О. (2023) Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Соціологічні*

Аналіз впливу війни на мотивацію досягнень особистості ускладнений через обмежену кількість досліджень з цієї проблематики. Масові життєві кризи, що виникають у мільйонів українців через воєнні дії, вимагають від людей перегляду традиційних когнітивних, емоційних та поведінкових моделей, переосмислення життєвих перспектив та очікувань на майбутнє, а також розробки нових життєвих стратегій, які б враховували сучасні виклики та завдання.

В умовах війни виникає складне психологічне середовище, що вимагає від особистості великої міри мобілізації та адаптації, яке безпосередньо впливає на соціальні та емоційні аспекти формування мотивації, змінюючи пріоритети та цінності особистості. Тому розуміння соціально-психологічних чинників та особливостей формування мотивації досягнень в умовах війни є важливим для розробки ефективних стратегій підтримки та мотивації українців в кризових та стресових ситуаціях.

смыді. С. 26–37. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-22-22>

12. Atkinson, J. M. (1964) An introduction to motivation. J.M. Atkinson. N.Y. : van Nostrand. 344 p.
13. Bandura, A. (1982) Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*. 37. 122–147.
14. Berlyne, D. E. (1963) Motivational problems raised by exploratory and epistemic behavior. In S.Koch (Ed.) *Psychology: a study or a science*. New York: McGraw-Hill.
15. Heckhausen, H., Brunstein, J. C. (2018) Leistungsmotivation. *Motivation und Handeln*, 2018. 163-221.

16. Kirchler, E., Rodler, Ch., Holzl, E., Meier, K. (2013) Conflict and decision making in close relationships: Love, money and daily routines. Psychology Press.
17. Malone, T., Lepper, M. (1987) Making learning fun: A taxonomy of intrinsic motivations of learning. Snow R., Farr M. (Eds.). *Aptitude, learning, and instruction*. New York: Lawrence Erlbaum Vol. 3. P. 223.
18. McClelland, D. C. (2010) Assessing Individual Differences in Achievement Motivation with the Implicit Association Test: Predictive Validity of a Chronometric Measure of the Self-Concept “Me=Successful”. *Implicit motives*, P. 151.